

«Ірі қара мал шаруашылығы» бағыты бойынша
«Табын алмастырушы тана-құнажынды күтіп-бағу ерекшеліктері»
тақырыбында өткізілген консультациялар туралы

ЕСЕП

Өткізу күні:
2025 жыл «9» қыркүйек

Консультация өткізу орны:
Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы, «Айдарбаев» ЖК, ШҚ

Эксперт: _____ М.Б. Калмагамбетов
(қолы)

Басқарма Төрағасы – Ректордың
Бірінші орынбасары

П. Ибрагимов

Есеп құрылымы

1) Кеңес беруді қажет ететін мәселе немесе мәселелер шеңбері;

Генетикалық әлеуетті жоғары қашарларды азықтандыруды, күтіп-бағуды және сұрыптауды дұрыс ұйымдастыру, өйткені болашақта сауылатын сиыр табынында ұрықтандыру мерзімі мен ұзақтылығы, олардың табындағы тұрақтылығы мен сүт өнімділігі осындай шарттарға байланысты болады.

2) Қойылған проблеманы немесе қызметті жақсарту жөніндегі кеңейтілген дәлелдер мен ұсыныстарды қамтуы тиіс проблемалар шеңберін шешу жөніндегі сарапшының ұсынымдары;

Табын алмастырушы қашарларды өсіру бағдарламалары, әдетте, төлдегеннен кейін жануарларды өсіру үшін бірден жүзеге асырыла бастайды, бұл кезде қашарларды алғашқы ұрықтандыруға дайындау басталады. Дегенмен, табынды ауыстыру үшін жас жануарларды таңдауға қатысты негізгі шешімдер бұзаулар 2-3 айға толғанда қабылдануы керек. Бастапқы кезеңде генетикалық әлеуетті жоғары жас жануарларды азықтандыруды және таңдауды дұрыс ұйымдастыру өте маңызды, өйткені болашақта сиырдың алғашқы ұрықтандыру мерзімі мен ұтымдылығы, сиырдың одан әрі тұрақтылығы мен сүт өнімділігі осыған байланысты болады. Қашарларды өсіру бағдарламасының үш аспектісі:

1. Жаңа туған бұзауды уыз сүтімен қоректендіру.

2. Қашарларды ұстауға арналған қора-жайларда азықтандыру аумағын немесе серуендеуге арналған аумақты жобалау.

3. Асыл тұқымды қашарлардың алғашқы ұрықтану жасы менеджменттің тиісті деңгейінде қателіктерден аулақ болу үшін жасалады.

3) Өнім өндірісін ұлғайтудың/өнімділікті арттырудың/өзіндік құнын төмендетудің сандық көрсеткіштерін көрсете отырып, АӨК субъектілеріне ұсынымдарды қолдану нәтижелері бойынша күтілетін нәтиже және т. б.;

Зоотехникалық тәжірибеде 16-18 айлық жасында 340-380 кг тірі салмаққа жеткен қашарларды тұқымдық бейімділігіне байланысты табынның көбеюі үшін пайдалану ұсынылады. Әдетте сүтті бағыттағы қашарлардың жыныстық қалыптасуы 11-13 айдан басталады. Алайда, бұл уақытта қашарлардың бүкіл денесінің барабар (толық, тиісті) дамуы байқалмайды. Жас жануарлардың қалыпты өсуі мен дамуы кезінде 16-19 айлық жасына қарай, қашарлардың тірі салмағы 340-380 кг жеткенде, қалыпты физиологиялық және жыныстық жетілуі аяқталады. Мұндай тірі салмаққа жетпеген қашарларды ұрықтандыру ұсынылмайды, өйткені ұрықтың телінуі азаяды. Егер ұрықтың телінуі орын алса, онда мұндай қашарлар құрсақта дамып келе жатқан ұрықты жеткілікті азықпен қамтамасыз ете алмайды, олардың төлдеуі қиын, ал төлдегеннен кейін сүт өнімділігі төмен деңгейде болады. Қашар ұрықтандырылғанға дейін олардың жыныстық жетілу кезіндегі өсуі мен дамуының төмен деңгейінде алғашқы төлдеу мерзімін ұзартудан басқа келеңсіз тұстары жоқ екенін есте ұстаған жөн. Мұндай жағдайларда 340-380 кг тірі салмаққа жеткенге дейін қашарлардың өсуі мен

дамуының тежелу себептерін жою үшін шаралар қабылдаған дұрыс, оған шамамен 1,5-3 ай қажет. Табын алмастырушы қашарлардың толық физиологиялық және жыныстық жетілуінің басталуымен бір мезгілде сүт безінің дамуы күшейеді. Бұл үрдіс қашарларды ұрықтандырғаннан кейін, әсіресе құнажындардың буаздығының екінші жартысында шыңына жетеді. Соңғы жылдары жыныстық жетілуге дейін өсу мен дамудың орташа деңгейі бар қашарлардың кейіннен жеделдетілген әлеуеті бар екенін көрсететін зерттеулер жүргізілді. Сүтті ірі қара мал шаруашылық иелері осы қағиданы пайдаланып, төлдегенге дейін құнажындарды осы тұқымға тән тірі массасына жеткізуі керек. Бұл қашарлардың сүт өнімділігінің жоғары көрсеткішінің көрінуінің оң факторы болып табылады. Ұтымды ұрықтандырудан кейін табын алмастырушы қашарлардың жасы (айырмашылығы 1 айдан аспайтын) және тірі салмағы бірдей жас жануарлардан топ құралады. Жеткілікті мал басы бар фермаларда мал топтары жеке күтім жасайтын жұмысшыларға бекітіліп, 25-35 бас құрайды. Тәжірибелер көрсеткендей табын алмастырушы қашарларды қарқынды өсіргенде, олардың төлдеуі 25-27 айлық жасында әулиеата, айршир тұқымдарында 420-460 кг, алатау, симментал, қара-ала тұқымдарда 460-500 кг және қызыл-ала, қара-ала голштиндерде 480-520 кг тірі салмаққа жеткенде болады. Бұл жағдайда туылған кезде бұзаулардың тірі салмағы, сәйкесінше, тұқымдары бойынша 22-42 кг аралығында болады. Төлдегенге дейінгі тұмса сиырлардың тірі массасы мен олардың алғашқы сауым маусым кезіндегі сүт өнімділігінің деңгейі арасында оң байланыс бар. Егер тұмса сиырлар сауым маусымның бірінші айында төлдегенге дейінгі көрсеткіш деңгейінде тірі массаны сақтаса, онда олар төртінші және бесінші сауым маусымна дейін одан әрі өсу, тірі массаның жинақталу қабілетін сақтайды.

Етті бағыттағы асыл тұқымды қашарларды өсірудің басты мақсаты олардың ерте жетіліп дамуын арттыру болып табылады, осылайша 1-ші ұрықтандыру ересек жануарлардан кемінде 80% тірі салмағымен 15-17 айлық жасында өтуі керек, сондай-ақ олардың сүттілігі, ол 220-250 кг кем болмауы тиіс. Енесінен бөлгеннен кейін 7-8 айлық таналарды еркек тайыншалардан бөлек топтарға бөлу керек.

Қыс мезгілінде қашарларды сиырлармен бірдей жағдайларда топтастырып ұстайды. Алайда, олардың азықтандыру деңгейі неғұрлым қарқынды жүруі тиіс, қора-жайда ұстап бағу кезеңінде 17 күнде қосымша салмағы 600 г кем болмауы керек. Жайылым кезеңінде қашарлардың негізгі азығы көк шөп болып саналады.

Жайылымдарды жақсы пайдаланбайтын қашарларды төлдеуге жеткізбей, құтылған дұрыс болады. Шілде мен тамызда, жануарлар 15-17 айға толғанда және тірі салмағы 380-400 кг-ға жеткенде (тұқымына байланысты) оларды ұрықтандырады. Сиырлардан айырмашылығы, қашарлардың күйлеуі бір мезетте келеді. Әдетте, бірінші айда жануарлардың қашырылуы 80-85% құраса, қалғандары екінші айда ұрықтандырылады.

Сондықтан қашарларды негізгі табынға енгізу арқылы маусымдық төлдеуді ұтымды жүргізуге болады. Ұрықтандыру алдында барлық

қашарларды зоотехниктер мен ветеринарлар тексереді. Олар жеке өлшенеді. Өсуі мен дамуы тоқтап қалған жануарларды, емделмейтін жарақаттардың, созылмалы, әсіресе желіннің ауру белгілері бар қашарларды браққа шығарады.

Жануарларды қысқы күтіп-бағуға қоймас бұрын, олар қайтадан өлшенеді және буаздыққа тексеріледі. Егер қандай да бір себептермен (ұрықтандырылуы төмен, іш тастау) қашар ұрықтанбаған болса, ол браққа шығарылып, сойысқа жіберіледі. Қыста тек буаз жануарлар қалады. Олардан алдағы көктемде 95-100 % төл алуды күтуге болады.

Сүт кезеңінен кейін жыныстық топқа бөлінген тана-торпақтар өсіру мақсатына, яғни болашақ өніміне сәйкес бағыттандырылып азықтандырылады. Тұқымға қалдырылмаған еркек тана-торпақ жеделдетіп өсіріліп бордақылауға қойылса, ұрғашы таналар сүтті сиыр өсіру бағытында азықтандырылады. Олардың қоректік мұқтажы жасы мен тәуліктік салмақ қосымына байланысты өзгереді.

Әрбір өсу кезеңіндегі тана-торпақтың азықтандыру деңгейі (көлемі) мен құрылымын (бағытын) межеленген тірілей салмағына жеткізіп, ас қорыту жүйесінің аумағының сыйымдылығын мейлінше кеңейтіп, көп көлемде аумақты жемшөп жеп, сүтті сиыр өсіруге бағыттайды.

Дұрыс азықтандырылған жағдайда нәтижелі ұрықтанған құнажынның тірілей салмағы сақа сиыр тірілей салмағының 70%-на жеткізілуі керек.

Сақаланғандағы тірілей салмағы 500-550 кг тартатын сиырларды өсіру үшін төлдің орташа тәуліктік салмақ қосымы алғашқы 6 айда – 650 - 700 г, 7-12 айлығында 550-600 г болып, 18 айлығындағы тірілей салмағы 345 кг-ға жетуін қадағалайды. Тұқымдық еркек бұзаулардың бұдан да жоғары орташа тәуліктік салмақ қосуын (850-950 г) жоспарлап, 16 айлығындағы тірілей салмағын 400-500 кг-ға жеткізеді. Жоспарланған көрсеткіштерге жету үшін тана-құнажын азықтандыруды жан-жақты толықтырып, өсіп, дамып келе жатқан организм мұқтажы толық қамтамасыз ететін азықтандыру нормасы бойынша ұйымдастырады.

Тана-құнажын азықтандыру нәтижесін олардың өсіп-жетілуі, салмақ қосуы, тәбеті, сыртқы түрі, көңіл күйіне қарап бақылап, өсу жылдамдығы мен салмақ қосымына сәйкес ай сайын азықтандыру нормасын анықтап, рационын толықтырып отырады. Қыста тана мен құнажын рационның негізін аумақты ірі және шырынды жемшөбі, ал жазда жайылым оты құрастырады. Олардың әрбір 100 кг тірілей салмағына шаққанда рационна қыста - 2-3 кг пішен, 5-6 кг сүрлем енуін есептеп, тәулігіне әрбір басқа берілетін пішен мен сүрлем көлемін 6-12 айлық танаға - 9-14 кг, одан ересектеріне 15-20 кг пішендемемен ауыстыруға болады.

Жалпы қоректілігі бойынша рацион ірі азығының 1/3 жаздық дақыл сабанымен, ал буаздығының соңғы 1,5-2 айында құнажынға берілетін сүрлемнің жартысын пішендемемен ауыстыруға болады. Көкшөпті тәулігіне 7-9 айлық танаға – 18-22 кг, 10-12 айлығына - 22-26 кг, 13-15 айлығына 35-40 кг жегізіп, құнарлы жемді мүмкіндігінше үнемдеп жұмсайды. Сапалы пішен, пішендеме, сүрлем жеткілікті болса, тана басына тәулігіне бір жасқа

толғанша - 0,2-0,5 кг, ал аумақты жемшөп сапасы төмен болса, 1-1,5 кг жем жегізеді. Тұқымға қалдырылған еркек тананың тірілей салмағының 600-650 г тәуліктік салмақ қосымын қамтамасыз ететіндей күніне басына 2-2,5 кг жем береді. Дұрыс азықтандырылған тана 12 айлығында туғандағы тірілей салмағын 7,5-8 есе, 18 айлығында 11-12 есе ұлғайтады.

4) кеңес беру фотосуреттері

